MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

№11

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2025
noyabr

Milliy nashrlar

OAK: https://oak.uz/pages/4802

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

ISSN: 3060-463X

Elektron nashr, 746 sahifa.
2025-yil, noyabr

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Bosh muharrir:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:
Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:
1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA

JAHONDA KREATIV IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHINING UMUMIY GLOBAL TENDENSIYALARI 12
Ismailov Azizbek Ruzimaxammatovich

CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQARISH VA EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISHDA BOZOR INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY OMILLARI 22
Soxadaliyev Abdurashid Mamadaliyevich

XORIJIY INVESTITSIYALAR VA IQTISODIY O‘SISH O‘RTASIDAGI O‘ZARO TA’SIR 30
Madraximova Irodaxon Sherzodbek qizi

O‘ZBEKISTON SHAROITIDA XIZMATLAR EKSPORTINING IQTISODIY O‘SISHGA TA’SIRI 35
Sultonov Shodiyor Abduxalilovich, Karshiyeva Charos Mamasoliyevna

QASHQADARYO VILOYATIDA OLIY TA’LIM VA MEHNAT BOZORI INTEGRATSIYASI ASOSIDA YUQORI MALAKALI KADRLAR TAYYORLASHNING HOZIRGI HOLATI 41
Haqqulov Fazliddin Faxriddinovich

SOLIQ MA’MURCHILIGIDA XALQARO TAJRIBA ASOSIDA SAMARADORLIKNI OSHIRISH 48
Xodjimatov Xamidullo Mamirjonovich

TIJORAT BANKLARI KREDIT PORTFELNI SAMARALI BOSHQARISH: MUAMMO VA TAKLIFLAR 53
Yusupov Shaxzod Maxmatmurodovich

KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNING RIVOJLANISHIGA TA’SIR ETUVCHI ASOSIY OMILLAR VA IQTISODI SAMARADORLIGI TAHLILI 59
Axatova Shahnoza

SANOATNING “DRAYVER” SOHALARINI RIVOJLANTIRISH 63
Mamurjonova Ruxshonabegim Farxodovna

РОЛЬ КРЕАТИВНОЙ ИНДУСТРИИ В РЕГИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ КАРАКАЛПАКСТАНА 69
Хошимова Камилла Навфал қизи

РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В ПОВЫШЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ 79
Тожиева Шахноза Бобомуратовна, Расулова Дилфуза Валиевна

АНАЛИЗ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ 86
Файзиев Умуркул Шухратович

TIKUV-TRIKOTAJ KORXONALARDA MARKETING FAOLIYATIDA ISTEMOLCHILARNI MOTIVATSIYALASH MASALALARI 97
Jalilov Jamshid G‘anijonovich

СТАНДАРТЫ КАЧЕСТВА КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ 103
Ўролова Севара Бехзод қизи

BANKLARDA KAPITAL YETARLILIGI VA LIKVIDLIKNI AUDITORLIK BAHOLASH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH 109
Narziyev Hayotjon Azamatovich

NATIJAVIYLIKKA YO‘NALTIRILGAN BudjetLASHTIRISH ORQALI FISKAL SAMARADORLIKNI OSHIRISH MASALALARI 115
Allakuliyev Akmal Baltayevich

AUDITORLIK XULOSALARIDA AUDITORLARNING PROFESSIONAL MULOHAZALARNING ASOSLILIGINI ANIQLASH AHAMIYATI 120
Parpiyev Jaxongir Ilxomjonovich

YASHIL IQTISODIYOTDA YASHIL MOLIYALASHTIRISH: NAZARIY VA AMALIYOT UYG‘UNLIGI 126
Xalikov S. X.

TURISTIK KORXONALARDA BREND KAPITALINI BAHOLASH ... 131
Zufarov Akmal Gulamiddinovich

AYOLLAR ISH BILAN BANDLIGINI OSHIRISHDA KASANACHILIKNING AHAMIYATI ... 141
Eshqobulova Charos O‘roq qizi

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН ... 148
Алимова Дилафруз

O‘ZBEKISTON UZUMCHILIK KORXONALARINING EKSPORT MARKETING STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISHDA YASHIL INNOVATSIYALAR VA TEXNOLOGIYALARNING O‘RNI ... 153
Usmonova Diyora Mahmud qizi

RAQAMLI MOLIYAVIY XIZMATLAR TRANSFORMATSIYASI SHAROITIDA SOLIQ BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI ... 161
Radjabov Umurzoq Ablakulovich

ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО СЕКТОРА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН: РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭНЕРГЕТИКИ ... 165
Аллаева Г.Ж.

THE IMPORTANCE OF STRESS TESTING AND ITS IMPLEMENTATION IN COMMERCIAL BANKS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN ... 169
Mamatova Sevara

MINTAQADA SANOAT KORXONALARI SALOHIYATI VA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING INNOVATSION KO‘RSATKICHLARI ... 175
Nabiyev G‘ulom Abdisalomovich

IJTIMOIY SOHA INVESTISIYA LOYIHALARINI DAVLAT–XUSUSIY SHERIKLIK ASOSIDA MOLIYALASHTIRISHDA RISKLARNI BOSHQARISHNING XORIJ TAJRIBALARI ... 185
Ergashev Axmadjon Maxmudjon o‘g‘li

YASHIL BANK MAHSULOTLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO‘LLASH ISTIQBOLLARI ... 189
Mahmudov Ulug‘bek Davronovich

KICHIK BIZNESDA XUSUSIY VA UMUMIY AXBOROT TIZIMLARI INTEGRATSIYASI ... 193
Navruz-zoda Layli Baxtiyorovna

O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA TO‘G‘RIDAN-TO‘G‘RI XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB QILISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI ... 197
Mamatkulova Nadira Maxkamovna

JAHON AMALIYOTIDA TASHABBUSLI BUDJETLASHTIRISHNING KONSEPTUAL YO‘NALISHLARI ... 203
Xamidov Xabibullo Xikmatulla o‘g‘li

РАЗВИТИЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЁТА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ МАЛОГО БИЗНЕСА КАК ФАКТОР ПЕРЕХОДА К “ЗЕЛЁНОЙ” ЭКОНОМИКЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН ... 210
Бозорова Озода Рахимовна

TEMIRBETON KO‘RRIKLARDAGI BURDALANGIN BETONDAN OLINGAN CHAQIQ TOSHNI KOMPLEKS TADQIQOT QILISH ... 222
Salixanov Saidxon Salixanovich, Kenjayev Temurbek Olimjonovich

KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKDA YASHIRIN IQTISODIYOTNI ANIQLASH USULLARI VA SOF FOYDA KO‘RSATKICHIDA AKS ETISH YO‘LLARI ... 226
Mavlyanov Muzaffar Yusupovich

MAMLAKATIMIZ BANKLARIDA FOIZ RISKILARI MUAMMOLARI VA ILMIY-TAHLILI ... 230
Isakov.J.Ya

QISHLOQ XO‘JALIGI MAHSULOTLARINI EKSPORTGA YO‘NALTIRISHDA IQTISODIY BARQARORLIK TUSHUNCHASINING NAZARIY ASOSLARI VA BAHOLASH MEZONLARI ... 238
Faxriddinov Bahriddin

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

TO'QIMACHILIK SANOATIDA SUN'IY VA KIMYOVIY TOLALARNING IQTISODIY AFZALLIKLARI 243
Raximov Furqat Jalolovich

BUXORO VILOYATIDA CHARM-POYABZAL TARMOG'I RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH STRATEGIYASI 249
Rahmonov Xurshid Xayriddinovich, Atoyeva Mehrigiyo Ilhom qizi

KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBI VA UNI YURITISH TARTIBINI TAKOMILLASHTIRISH 254
M.I.Murodova

SOLIQ SIYOSATI ORQALI AHOLI DAROMADLARINI RAG'BATLANTIRISH MEXANIZMLARI 258
Uzoqov Suhrobjon Do'smat o'g'li

INNOVATSION VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA LOGISTIK XIZMATLAR KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGI TAHLILI 264
Xalimov Javlonbek Shaxriyorovich

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ TIZIMIDA RAQAMLASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI SOLIQLARNI UNDIRISHNING METODOLOGIK MUAMMOLARI 271
Muxammadov Nodir Karimovich

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATIDA EKSPORTBOP MAHSULOTLAR ISHLAB CHIQARISH JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI SAMARADORLIKNI OSHIRISH 277
Boymirzayev Zokirjon Mashrabboyevich

IQTISODIYOT VA TA'LIM BOSHQARUVI: O'ZBEKISTONDA TA'LIM BRENDINGI UCHUN IQTISODIY JIHATLAR 282
Dilfuza Shokirova

OLIY TA'LIM SOHASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH 291
Raximjonova Shohsanam Baxodirovna

O'ZBEKISTON BANKLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANI INSON KAPITALI RIVOJI BILAN UYG'UNLASHTIRISH: INSTITUTSIONAL YONDASHUV 295
Xushvaqtov Nodirbek Nomoz o'g'li

SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA MOLIYAVIY STRESS-TEST TIZIMINI YARATISH METODOLOGIYASI 299
Zaynutdinov Ismoil Samariddin o'g'li

HOZIRGI SHAROITDA BANK FAOLIYATIDA RISKLARNI BOSHQARISH TIZIMINING INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARI 303
Malikova Dilrabo Muminovna, Shakarova Kumush Faxriddin qizi

ENSURING SECURITY IN THE DIGITAL WORLD: HOW THE INSURANCE INDUSTRY CAN COUNTER CYBERATTACKS 308
D.D. Omonova

JAHON SAVDO TASHKILOTIGA A'ZO BO'LISH JARAYONIDA Budjet–SOLIQ SIYOSATINI ISLOH QILISH MASALALARI 314
Hojiakbar Zaynabidinov

SILINDRSIMON KAMERADA QATLAMLI CHIGITLAR AYLANMA HARAKATINING TAHLILI 319
No'monov Mirjalol Abdumalik o'g'li

IPAKCHILIK KLASTERLARI ASOSIDA TARMOQNI O'RTA MUDDATLI RIVOJLAN TIRISH STRATEGIYASI 325
Xudoykulov Mamarasul Radjabovich

INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH 332
Shermamatov Sirojiddan Xaydarovich

O'ZBEKISTONDA TURIZM IQTISODIYOTINING RAQAMLI MARKETING ORQALI RIVOJLANISH YO'LLARI 335
Egamberdiyev Muzaffar

РОЛЬ ЦИФРОВЫХ РЕШЕНИЙ В РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЕКТА «БЕЗОПАСНЫЙ ГОРОД» 339
Иминов Акбаржон Одилжонович

IQTISODIY TIZIM VA INSON QADRIYATI: KAPITALIZM VA GUMANIZM O‘RTASIDA 345
Raxmatullayev Sarvar Nazar o‘g‘li, Abdukarimova Muborak Sharaf qizi, Madrakhimova R. G.

O‘ZBEKISTONDA QULAY INVESTITSIYA MUHITINI SHAKLLANTIRISH VA INVESTITSIYALAR JALB ETISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 350
Yusupov Muxiddin Soatovich

KONSOLIDATSIYALASHGAN MOLIYAVIY HISOBOT MA’LUMOTLARINI TAHLIL QILISH MASALALARI 358
Avazov Ilhom Ravshanovich

YANGI TUZILISHLI IKKI QATLAMLI TRIKOTAJ TO‘QIMALARINI OLISH USULLARI 363
S. Saparova, M. Musaeva, M.Mirsadikov, M.Mukimov

KVANT MUHITIDA AXBOROTNI HIMOYALASHGA XIZMAT QILUVCHI MULTIPLEKSER TUZILMASI 370
Safoyev Nuriddin Najmiddin o‘g‘li

ERKIN IQTISODIY HUDUDLAR: KO‘P QATLAMLI IQTISODIY MEXANIZMLAR, INNOVATSION INFRATUZILMA VA INSTITUTSIONAL UYG‘UNLIKNING KONSEPTUAL TAHLILI 377
Kuziev Ravshan Ramazonovich

SANOAT HAMKORLIGINING ILG‘OR TAJRIBALARI VA ULARNI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA INTEGRATSIYA QILISH YO‘LLARI 385
Boyturayev Olimjon Urayimovich

DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK ASOSIDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH MASALALARI 392
Akbarov G‘ayratjon Ne’madjonovich

QORAQALPOG‘ISTON RESPUBLIKASI QO‘NG‘IROT TUMANIDA YILQICHILIK VA TUYACHILIKNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARINI ARIMA MODELI ASOSIDA PROGNOZLASH 396
Sabit Gabbarov Nietali’evich

MAKTABGACHA TA’LIM MUASSALARIDA AUTSORSING FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHDA ILG‘OR XORIJIY TAJRIBALAR 402
Xamidov Anis Choriyevich

NEXUS BETWEEN RENEWABLE ENERGY USE AND GDP GROWTH IN UZBEKISTAN 407
Xalimjonov Nurbek Ulug‘bek o‘g‘li, Toxirov Shodiyor Zafar o‘g‘li, Jumamuratov Sultanbek Ilyasovich

MOLIYAVIY SALOHIYATNI OSHIRISHDA XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB QILISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI 415
Akishova Shaxnoza Davlet qizi

O‘ZBEKISTON O‘RMON XO‘JALIGIDA INNOVASION MOLIYALASHTIRISH: NORMATIV TAYANCH, BOZOR INSTRUMENTLARI VA EKOTIZIM XIZMATLARI 420
Mamatqulova Muxlisaxon Mamirjanovna

SERVIS IQTISODIYOTIDA ISH BILAN BANDLIK SHAKLLARI TRANSFORMATSIYASINI TADBIQ QILISHGA METODOLOGIK YONDASHUV 425
Abdusaidov Akmal Abduvaliyevich

O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA TURIZMNING O‘RNI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI................ 431
Kuymuratova Matlubaxon Abdimanabovna

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ «ЗЕЛЁНОГО» ФИНАНСИРОВАНИЯ В БАНКОВСКОМ СЕКТОРЕ 436
Мирдовидов Бахтиер Кобилович

MILLIY IQTISODIYOT UCHUN INVESTITSIYA RESURSI SIFATIDA UY XO‘JALIKLARI JAMG‘ARMALARINI RIVOJLANTIRISH 443
Bayxonov Baxodirjon Tursunbayevich

AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TIZIMLARI HIMOYA VOSITALARINI SUN’IY INTELLEKT BILAN INTEGRATSIYALASH MUAMMOLARI 448
Bozorov Suhrobjon Mumin o‘g‘li

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

SANOAT KORXONALARIDA KPI TIZIMINI JORIY QILISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI 453
Tursunov Orifali Samandarovich

IQTISODIY BARQARORLIKGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 457
Abdullayeva Sevaraxon Xasanovna

ZARAFSHON MINTAQASI HUDUDLARIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHALARI O'RTASIDAGI MUTANOSIBLIKNI TA'MINLASH ISTIQBOLLARI 463
Murtazayev Isabek Bazarbayevich

YUQORI SAMARALI PAXTA TOZALAGICHDA MAYDA IFLOSLIKLARNI AJRATISH JARAYONINI TAKOMILLASHTIRISH VA UNING OPTIMAL PARAMETRLARINI MATEMATIK MODELLASHTIRISH ASOSIDA ANIQLASH........ 471
Mirzakarimov Mirsharoffiddin Mirzaabdurahimovich

MAHSULOTLAR RAQAMLI PASPORTI EKOTIZIMI VA UNI SHAKLLANTIRISH OMILLARI........ 478
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi

ВЛИЯНИЕ РАЗЛИЧНЫХ МОЮЩИХ СРЕДСТВ И МЕТОДОВ НА ПОКАЗАТЕЛИ КАЧЕСТВА НАТУРАЛЬНЫХ ШЕРСТЯНЫХ ВОЛОКОН........ 484
Собиров ДаниёрХолмуродович

СТРУКТУРНАЯ МОДЕЛЬ ЦИФРОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГОВ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ........ 490
Киличева Феруза Бешимовна

KICHIK BIZNESNING BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHINI TA'MINLASHDA SAMARALI OMILLARDAN FOYDALANISH NAZARIYASI 495
Imomnazarov Xurshid Ozodbekovich, Zakirova Gulnora Mirzaliyevna

TIJORAT BANKLARIDA MOLIYAVIY BARQARORLIKNI BAHOLASH INDIKATORLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI 499
Abdusalamov Olimjon Eshmirzayevich

O'ZBEKISTONDA TURIZM SOXASIGA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMINI TA'SIRI........ 504
Yuldashev Kodirjon Mamadjanovich

O'ZBEKISTONDA DAVLAT BUDJETI XARAJATLARINING SAMARADORLIGINI BAHOLASH METODLARINI TAKOMILLASHTIRISH........ 508
Shernayev Akbar Aqmirzayevich

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNI KAMAYTIRISH YO'LLARI 514
Adilov Mirkomil Miralimovich

IDORALARARO INTEGRATSIYANING NAZARIY MODELLARI VA UNING DAVLAT BOSHQARUVIDAGI AHAMIYATI 520
Ashirov Jamolbek Shuxrat o'g'li

MO'RT MATERIALLARNI MEXANIK KESIB ISHLOV BERISHDA ASBOB YUZASIDA KUZATILADIGAN YEYILISH 526
Allanazarov Akmal Abdulxaqovich, Axmedov Azamat Xaitovich, Shakirov Shuhrat Musayevich

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SOLIQ MONITORING TIZIMINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI 530
Lukmanov Kahramon Abdurahmanovich

NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MARKETING FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA TAKOMILLASHTIRISH BO'YICHA XORIJIY TAJRIBALAR 534
Yuldashov Isomiddin Sidiqovich

KICHIK BIZNESNI MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA TIJORAT BANKLARINING KREDIT SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI 540
Norqobilova Nargiza Abdiqodirovna

PNEVMOTRANSPORT TIZIMIDAGI PNEVMOQUVUR TIRSAK MATERIALINI YAXSHILASH ORQALI PAXTA SIFATIGA TA'SIRINI O'RGANISH 546
Boltabayev Bekzod Egamberdiyevich

QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARINING EKOLOGIK AKTIVLARINI HISOBGA OLISH 549
Mirzayev Komiljon Abdullajonovich

DEHQON XO'JALIKLARIDA YER RESURSLARIDAN FOYDALANISHNING EKOLOGIK XAVFSIZLIGI VA UNING BAHOLASH USULLARI 553
Axmatov Abutolibxon Ochilxon o'g'li

XUSUSIYLASHTIRILGAN KORXONALARDA KORPORATIV BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI MOLIYAVIY NATIJADORLIKNI OSHIRISH YO'LLARI 557
Asomidinova Moxigulbonu Oybek qizi

O'ZBEKISTONDA INVESTITSION JOZIBADORLIKNING ORTIB BORISHI JAHON MIQYOSIDA JORIY ETILAYOTGAN BUSINESS READY REYTINGIDAGI BAHOLASH NATIJALARIDA YAQQOL NAMOYON BO'LMOQDA 562
Pulatov Dilshod Xaqberdiyevich, Raxmonov Doniyor Ixtiyorjon o'g'li,
Ortiqova Niginabonu Alisher qizi, Raxmonov Jo'rabek Hamroyevich

QISHLOQ XO'JALIGI SOHASIDA INVESTITSIYADAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI VA RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASI 570
Nilufar Mengqobilovna Xudayberdieva

MAGNEZIAL BOG'LOVCHI MATERIALLAR ISHLAB CHIQARISHDA SANOAT CHIQINDILARNI FOYDALANISHNING DUNYO VA O'ZBEKISTON MIQYOSIDAGI HOLATI 574
Rahimjon Jalilov Ravshanbek o'g'li, Orazimbetova Gulistan Jaksilikovna

KORXONALAR ISHLAB CHIQARISH POTENSIALINING XUSUSIYATLARI VA UNDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI 578
Jalilov Bahrom Sotiboldievich

O'ZBEKISTONDA INKLYUZIV SUG'URTA INSTITUTINING RIVOJLANISH ZARURATI VA UNING IJTIMOIY-IQTISODIY AHAMIYATI 583
Ravshanova Mohinur O'rolovna

INNOVATIVE APPROACHES TO IMPROVING STUDENTS' DIGITAL COMPETENCE 588
Jalgasbayev Sultanbek Tayrbek uli

KREATIV TURIZMDA YANGI TAJRIBALAR YARATISH: IJODIY KLASTERLAR, MAHALLIY HUNARMANDCHILIK VA IMMERSIV TEXNOLOGIYALAR ROLI 593
Hamzayeva Dilfuza Samarovna

TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARI EKSPORT SALOHIYATINI BOSHQARISHNING ZARURIYATI VA AHAMIYATI 599
Salimjonova Zilolaxon Salimjon qizi

O'ZBEKISTONDA "YASHIL" IQTISODIYOTGA O'TISHNI QO'LLAB-QUVVATLASH UCHUN FOYDALANILADIGAN MOLIYAVIY MAHSULOTLAR 605
Nazarova Umida Mamadali qizi

CREDIT RISK MANAGEMENT AND PROFITABILITY OF COMMERCIAL BANKS IN AN EMERGING MARKET: THE CASE OF UZBEKISTAN 609
Ruzmamat Khudayberganov Shokirjon ugli, Sobirov Yuldoshboy Ruzimboevich, Nodirbek Fayzullaev Baxtiyor Ugli

PAXTA XOMASHYOSIDAGI IFLOSLIKLARNI TOZALASHDA UNUMDORLIKNI OSHIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OPTIMAL PARAMETRLARNI ANIQLOVCHI MATEMATIK MODEL 616
Karimov Abdusamat Ismonovich, Imomnazarova Nurjaxon

ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОЕ ПАРТНЁРСТВО КАК ИНСТРУМЕНТ МОДЕРНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ДОШКОЛЬНОГО И ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ 621
Муродбек Болтабоев

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

YOSHLAR TADBIRKORLIGINI MOLIYALASHTIRISHDA MAVJUD MUAMMOLAR VA KAMCHILIKLAR 626
Valiev Umid Gulamovich

TURIZM SOHASIDA MARKETING STRATEGIYALARINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI 631
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna

HR MARKETING STRATEGIYALARINING KORXONA SAMARADORLIGIGA TA'SIRI 635
Adilova Zulfiya Djavdatovna

ISHLAB CHIQARISH KORXONALARIDA MARKETING TADQIQOTLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI 641
Musayeva Shoira Azimovna

ЭМПИРИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ЗРЕЛОСТИ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЁТА И ЦИФРОВИЗАЦИИ В МАЛОМ И СРЕДНЕМ БИЗНЕСЕ УЗБЕКИСТАНА 646
Джуманиязова Сабина Михайловна

MAMLAKATIMIZDA INKLYUZIV TURIZMNI RIVOJLANTIRISH: ISTIQBOLLAR VA STRATEGIK YO'NALISHLAR 654
Maxmudova Aziza Pirmamatovna

SYNTHESIS OF FLAME-RESISTANT NANOCOMPOSITE COATINGS, THEIR THERMO-MECHANICAL PROPERTIES, AND PRACTICAL APPLICATION IN THE EVALUATION OF HEAT RESISTANCE 658
Tosheva Dilfuza Farxodovna, Siddikov Ikrom Iminjonovich, Rakhimov Firuz Fazlidinovich

TELEKOMMUNIKATSIYA KORXONALARI FAOLIYATIDA RAQAMLI TEXNIKA VA TEXNOLOGIYALARNING O'RNI 663
Xusanov Durbek Nishanovich

ИССЛЕДОВАНИЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ЖЕЛЕЗОБЕТОННОЙ ТОНКОСТЕННОЙ КОНСТРУКЦИИ С ГРУНТОВЫМ МАССИВОМ В УСЛОВИЯХ ПОЛЗУЧЕСТИ 667
Уринов Адхамджан Акбарович

AKSIYADORLIK JAMIYATLARINING INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI 673
Qurbonov Nuriddin Ro'ziqulovich

BOLALAR KIYIMI TEXNOLOGIYASIDA XAVFSIZLIK TALABLARI 679
Ergasheva Rashida Abdug'anievna

AUDITNING XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA HISOBOT SANASIDAN KEYINGI HODISALAR AUDITI 683
Muydinov Erkin Djamaldinovich

YANGI KELAJAK UCHUN RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QAMRAB OLISH: IMKONIYATLAR VA MUAMMOLAR 689
Jalilov Sherzod Kaxramanovich

TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARI RAQOBATBARDOSHLIGINI KO'P OMILLI BOG'LANISHLAR ASOSIDA SAMARADORLIKNI OSHIRISH YO'LLARI 693
Xonkeldiyeva Komilaxon Ravshanjon qizi

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MEHNAT BOZORI VA BANDLIKNING TRANSFORMATSIYASI: GLOBAL TENDENSIYALAR VA ISTIQBOLLAR 697
Bustonov Mansurjon Mardonakulovich

К ВОПРОСУ РАСЧЕТА ПАРАМЕТРОВ КРОМОК ПРИ ВЫСОКОЧАСТОТНОЙ СВАРКИ ТРУБНОЙ ЗАГОТОВКИ ИЗ ФЕРРОМАГНИТНОГО МАТЕРИАЛА 704
Заиркулов Элёр Ёкубжон ўғли

TO'QIMACHILIK SANOATIDA XARAJATLARNI KAMAYTIRISHGA UMUMIY YONDASHUVLAR 708
Saidova Kamola Xoshimovna

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ И МЕТОДЫ УПРАВЛЕНИЯ ЗАТРАТАМИ НА ПРОИЗВОДСТВО ПРОДУКЦИИ 713
Минутдинова Лилия Тагировна

RIVOJLANGAN DAVLATLARDA EKSPORT SALOHIYATIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING INSTITUTSIONAL VA TARKIBIY OMILLARI EMPIRIK TAHLILI 719
Raximov To‘xtabek Jumaboyevich

BOZOR IQTISODIYOTIDA ISH HAQI, FOYDA, FOIZ VA RENTA DAROMADLARI TAHLILI 724
Sayitbayev Shermirza Datkamirzayevich

QISHLOQ XO‘JALIGIDA XO‘JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARNING MARKETING VA LOGISTIKA FAOLIYATINI BOSHQARISH 728
Djurayev Bekzod Bekmatovich

ELEKTRON TIJORATDA MA’LUMOTLAR (BIG DATA) VA SUN’IY INTELLEKT ASOSIDA RAQOBAT USTUNLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI 733
Baymuradov Shoxrux Mahmudovich

SUG‘URTA TASHKILOTLARI FAOLIYATINING NAZARIY ASOSLARI, MOHIYATI, ZARURLIGI VA VUJUDGA KELISH SHART-SHAROITLARI 738
Yakubov Dilshod Kamildjanovich

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

SUG'URTA TASHKILOTLARI FAOLIYATINING NAZARIY ASOSLARI, MOHIYATI, ZARURLIGI VA VUJUDGA KELISH SHART-SHAROITLARI

Yakubov Dilshod Kamildjanovich
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi
Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi
Mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada risklarni boshqarish jarayonlarining evolyutsion rivoji hamda ularning moliya bozori, xususan, sug'urta tizimi bilan uzviy bog'liqligi kompleks tarzda tahlil qilinadi. Globalizatsiya, raqamlashtirish, pandemiya oqibatlari, iqlim o'zgarishi, geosiyosiy ziddiyatlar va demografik siljishlar sharoitida risklarning ko'payishi va murakkablashuvi sug'urta institutlarining iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi rolini yanada kuchaytirmoqda.

Tadqiqotda risk tushunchasining nazariy va amaliy talqinlari, ularning makro va mikroiqtisodiy darajadagi namoyon bo'lish xususiyatlari hamda sug'urta mexanizmlari orqali risklarni kamaytirish imkoniyatlari yoritilgan. Sug'urta bozori takror ishlab chiqarish jarayonining ajralmas elementi sifatida baholanib, uning taqsimlash va qayta taqsimlash bosqichlaridagi iqtisodiy funksiyalari asoslab berilgan.

Shuningdek, sug'urta mahsuloti va sug'urta xizmati tushunchalari o'rtasidagi farqlar, ularning iqtisodiy mohiyati, narx shakllanish mexanizmlari va bozor infratuzilmasidagi o'rni tahlil qilingan. Xalqaro qayta sug'urtalash tizimi orqali katastrofik risklarni taqsimlash zarurati ilmiy jihatdan asoslangan.

Tadqiqot natijalari sug'urta bozorining milliy iqtisodiyotni barqarorlashtirishdagi institutsional rolini kuchaytirish, risklarni boshqarishning zamonaviy mexanizmlarini takomillashtirish va sug'urta xizmatlari sifatini oshirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqish uchun nazariy-uslubiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: risk, risklarni boshqarish, sug'urta bozori, sug'urta instituti, takror ishlab chiqarish, iqtisodiy barqarorlik, sug'urta mahsuloti, sug'urta xizmati, globalizatsiya, qayta sug'urtalash, investitsion resurslar, makroiqtisodiy risklar, katastrofik risklar, moliya bozori, sug'urta infratuzilmasi.

Abstract. This article provides a comprehensive analysis of the evolutionary development of risk management processes and their close relationship with the financial market, particularly the insurance system. Under the conditions of globalization, digitalization, the consequences of the pandemic, climate change, geopolitical conflicts, and demographic shifts, the increasing number and complexity of risks further strengthen the role of insurance institutions in ensuring economic stability.

The study examines the theoretical and practical interpretations of the concept of risk, the features of its manifestation at the macroeconomic and microeconomic levels, as well as the possibilities of reducing risks through insurance mechanisms. The insurance market is assessed as an integral element of the reproduction process, and its economic functions at the stages of distribution and redistribution are substantiated.

In addition, the differences between the concepts of insurance product and insurance service, their economic essence, pricing mechanisms, and their role in market infrastructure are analyzed. The necessity of distributing catastrophic risks through the international reinsurance system is scientifically justified.

The research findings serve as a theoretical and methodological basis for developing practical recommendations aimed at strengthening the institutional role of the insurance market in stabilizing the national economy, improving modern risk management mechanisms, and enhancing the quality of insurance services.

Keywords: Risk, risk management, insurance market, insurance institution, reproduction, economic stability, insurance product, insurance service, globalization, reinsurance, investment resources, macroeconomic risks, catastrophic risks, financial market, insurance infrastructure.

Аннотация. В статье комплексно анализируется эволюционное развитие процессов управления рисками и их тесная взаимосвязь с финансовым рынком, в частности со страховой системой. В условиях глобализации, цифровизации, последствий пандемии, изменения климата, геополитических противоречий и демографических сдвигов рост и усложнение рисков усиливают роль страховых институтов в обеспечении экономической устойчивости.

В исследовании раскрываются теоретические и практические интерпретации категории риска, особенности их проявления на макро- и микроэкономическом уровнях, а также возможности снижения рисков посредством страховых механизмов. Страховой рынок рассматривается как неотъемлемый элемент процесса воспроизводства, при этом обоснованы его экономические функции на стадиях распределения и перераспределения.

Также проанализированы различия между понятиями страхового продукта и страховой услуги, их экономическая сущность, механизмы ценообразования и место в рыночной инфраструктуре. Научно обоснована необходимость распределения катастрофических рисков через международную систему перестрахования.

Результаты исследования служат теоретико-методологической основой для разработки практических предложений по усилению институциональной роли страхового рынка в стабилизации национальной экономики, совершенствованию современных механизмов управления рисками и повышению качества страховых услуг.

Ключевые слова: риск, управление рисками, страховой рынок, страховой институт, воспроизводство, экономическая устойчивость, страховой продукт, страховая услуга, глобализация, перестрахование, инвестиционные ресурсы, макроэкономические риски, катастрофические риски, финансовый рынок, страховая инфраструктура.

KIRISH

Bugungi kunda O‘zbekiston sug‘urta bozori keskin rivojlanib borayotgan milliy iqtisodiyotning bir bo‘g‘ini hisoblanib, sug‘urta tashkilotlari ushbu bo‘g‘inning, ya’ni sug‘urta bozorining asosiy komponenti hisoblanadi. O‘zbekistonda milliy iqtisodiyotning raqamli iqtisodiyotga transformatsiya jarayoni sharoitida sug‘urta bozori va sug‘urta tashkilotlarining innovatsion faoliyatini takomillashtirish maqsadga muvofiqdir. Sug‘urta bozorining va uning asosiy komponenti — sug‘urta tashkilotlarining innovatsion rivojlanish yo‘nalishlarini aniqlash hamda ushbu yo‘nalishda rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish uchun sug‘urta tashkilotlarining innovatsion faoliyati nazariy asoslari, tadrijiy rivojlanishi, sug‘urta bozori subyektlari faoliyati va sug‘urta xizmatlarini ommalashtirish jarayonlarini nazariy, uslubiy hamda metodologik jihatdan tadqiq etish talab qilinadi. Iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy munosabatlarning o‘zgarishi sug‘urta xizmatlari ko‘lami va turlarini sezilarli darajada oshirishni nazarda tutadi.

Sug‘urta faoliyatini nazariy jihatdan tadqiq etadigan bo‘lsak, uni aholi farovonligini ta’minlash va aholini ijtimoiy himoya qilish, shuningdek, takror ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini ta’minlash maqsadida hamda tadbirkorlik nuqtayi nazaridan tijorat korxonasi, ya’ni daromad olishni nazarda tutuvchi faoliyat sifatida tahlil qilish mumkin. Jahon va milliy iqtisodiyotdagi o‘zgarishlar, milliy iqtisodiyotning raqamlashtirilishi sug‘urta bozoriga ham ta’sir ko‘rsatmoqda. Zamonaviy iqtisodiyot ta’siri ostida sug‘urta sohasiga bo‘lgan talab ortib bormoqda. Sug‘urta bozorida tarkibiy o‘zgarishlar yuz bermoqda, sug‘urta vositachilarining maqsad va vazifalari o‘zgarib bormoqda, sug‘urta tariflarini hisoblashda professional sug‘urta aktuariylari xizmatlaridan foydalanish yo‘lga qo‘yilmoqda, avariya komissarlari, adjasterlar va syurveyerlar faoliyati rivojlanmoqda, assistans xizmatlari hamda sug‘urta sohasiga xizmat ko‘rsatuvchi tashkilot va korxonalar soni ortib bormoqda.

O‘zbekiston sug‘urta bozori rivojlangan sug‘urta bozorlariga nisbatan mutanosib rivojlanish tendensiyasiga ega emas. Masalan, umumiy sug‘urta tarmog‘ida sug‘urta tashkilotlari soni 32 tani, hayot sug‘urtasi turlari bilan shug‘ullanuvchi sug‘urta tashkilotlari soni esa bir necha yildan buyon o‘zgarishsiz 8 tani tashkil etmoqda. O‘zbekiston sug‘urta bozorining nomutanosib rivojlanishining asosiy sabablari qatoriga aholi daromadlarining hududlar bo‘yicha farqlanishi, sug‘urta klassifikatori bilan tartibga solinadigan sug‘urta xizmatlari soni va turlari, sug‘urta xizmatlaridan foydalanuvchilar uchun berilayotgan soliq imtiyozlari, sug‘urta madaniyati darajasi, sug‘urta tashkilotlarining sug‘urta turlari bo‘yicha olib borayotgan tarif siyosati va uning individuallashuvi, sug‘urtaning jamiyat hayotiga kirib borish darajasi, aholi va tadbirkorlik subyektlarining sug‘urta xizmatlaridan foydalanish intensivligi, sug‘urta tashkilotlarining to‘lov qobiliyati, sug‘urta to‘lovlarining tezkorligi va boshqa omillar kiradi.

Sug‘urta bozorining rivojlanish yo‘nalishlarini aniqlashning asosi uning hozirgi holatini tahlil qilish va unga to‘g‘ri baho berishdan iborat. Sug‘urta bozorini maksimal darajada aniq tahlil qilish esa tizimli tahlil yondashuvlari asosida amalga oshirilishi maqsadga muvofiqdir. Sug‘urta bozorini tizimli tahlil qilish uning sifat va miqdor ko‘rsatkichlari prognozini yanada aniqlashtirish imkonini beradi. Sug‘urta bozori ijtimoiy-iqtisodiy tizimning muhim elementi hisoblanadi, shu sababli unga tizimli yondashuvni to‘liq va asosli ravishda qo‘llash mumkin. Sug‘urta bozorida yuzaga keladigan har qanday holatni tizimli yondashuv nuqtayi nazaridan tahlil qilish katta evristik imkoniyatlarga ega.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

S. Scawthom qayd etishicha, sug'urta sohasining rivojlanishini tadqiq qilish jarayonida tizimli yondashuv aksariyat hollarda qo'llanilgan. Shunga qaramay, sug'urta bozori infratuzilmasini o'rganishda cheklangan resurslardan foydalaniladi, vaholanki, sug'urta bozorini ham mega, mezo va mikrodarajada tahlil qilish taqozo etiladi[1].

Amerikalik olim Benjamin Friedman risk turlari bo'yicha aktivlarni diversifikatsiya qilish, yuzaga keladigan risklarni sug'urtalash va sug'urtalovchilar o'rtasida taqsimlash, ya'ni qayta sug'urtalash muammolarini ko'rib chiqqan. Benjamin Friedman ushbu jarayonlarni milliy iqtisodiyotdagi munosabatlar dinamikasi va uning infratuzilmasining turli ixtisoslashuvlaridan olinadigan foyda nuqtayi nazaridan baholaydi. Milliy iqtisodiyot subyektlarining o'zaro bog'liqligini ta'minlash maqsadida sug'urta tashkilotlari, banklar va nobank institutlari moliyaviy vositachi sifatida xizmat qiladi. Sug'urta tizimi va moliya bozori haqidagi institutsional nazariyada jamg'armalarni sanoat sektoridagi muqobil foydalanuvchilar o'rtasida resurslarni taqsimlovchi investitsiyalarga aylantirishni ta'minlaydigan shartli institutsional kelishuvlar sifatida tizimlash nuqtayi nazaridan ajratib ko'rsatish lozim[2].

John Richard Hicks, J. Keyns va Arthur Cecil Pigou fundamental asarlarida quyidagicha ta'kidlanadi: "moliya sektori tarkibiy qismlarining konseptual jihatlari investitsiya samaradorligining salbiy oqibatlarining oldini olish, investitsion risklarni bartaraf etish hamda akkumulyatsiya qilingan moliyaviy mablag'larning takror ishlab chiqarish uzluksizligini ta'minlash maqsadida moliyaviy resurslarni taqsimlashning samaradorligi va zarurligi bilan belgilanadi"[3].

Ushbu nazariya vakillari Francis X. Sutton, Seymour E. Harris, Carl Kaysen va James Tobin moliya bozorlarini resurslarni taqsimlashda asosiy bo'g'in sifatida tadqiq qilgan hamda moliya bozori infratuzilmasini iqtisodiyotning ajralmas qismi, ya'ni asosiy bo'g'ini sifatida talqin etuvchi nazariyani ilgari surgan. Mualliflarning fikriga ko'ra, "moliya institutlari moliyaviy resurslarni yetkazib beruvchilar va ularning iste'molchilari o'rtasidagi axborot oqimlarining nomutanosibligini bartaraf etish uchun ma'lumotlarni to'plash va ulardan foydalanish bo'yicha ixtisoslashgan tashkilotlardir. Ularning ixtisoslashuvi natijasida risklarni boshqarishni o'z ichiga olgan yangi moliyaviy mahsulotlar va xizmatlar ishlab chiqilmoqda"[4].

Sug'urta sohasining tadrijiy rivojlanishini tahlil qiladigan bo'lsak, sug'urta eng qadimgi ijtimoiy munosabatlarning iqtisodiy kategoriyalaridan biri hisoblanadi. Sug'urta xizmatlariga bo'lgan ehtiyoj mamlakatlarda ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanish bilan bevosita bog'liq. Iqtisodchi olimlar D. Rey, A. Garrido va J. Calatrava sug'urtani "ishlab chiqaruvchilarni ijtimoiy, iqtisodiy, texnogen va tabiiy risklardan himoya qilish mexanizmi" sifatida baholaydilar[5].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda sug'urta tashkilotlari faoliyatining nazariy asoslarini yoritish maqsadida ilmiy adabiyotlar, normativ-huquqiy hujjatlar va rasmiy statistik ma'lumotlar tahlil qilindi. Tadqiqot jarayonida qiyosiy va tarixiy tahlil, mantiqiy umumlashtirish hamda tizimli yondashuv usullaridan foydalanilib, sug'urta institutining vujudga kelish zarurati va iqtisodiy mohiyati baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Risklarni boshqarish jarayonlarining tadrijiy tahlili uning moliya bozorining rivojlanishi bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatadi. Ularning moliyaviy tarkibiy qismlari globallashuv jarayonlarida izchil shakllanishi omili bo'lgan risklarni boshqarishning yangi vositalarini ishlab chiqishga olib kelmoqda. Sug'urta bozori moliya bozorining asosiy bo'g'ini bo'lib, risklarni identifikatsiyalash, ularni boshqarish va asoratlarini bartaraf etish tizimiga kiradi. Tizimlar rivojlanish mantig'i va o'z ustuvorliklariga ega bo'lib, ularning asosiy maqsadi risklarni boshqarishdan iborat. "COVID-19" bilan bog'liq karantin cheklovlari, raqamlashtirish, aholi daromadlarining o'zgarishi, sanoat korxonalarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish, yirik korxonalarning asosiy vositalari eskirishi va ularning yangilanishi, siyosiy ziddiyatlarning paydo bo'lishi, transmilliy korxonalar sonining ortishi va ularning faoliyati geografiyasining o'zgarishi kabi holatlar iqtisodiy munosabatlarning risklilik darajasi oshishiga olib kelmoqda. Jahondagi iqlim o'zgarishi bilan bog'liq jarayonlarda risklarning yangi turlari paydo bo'lishi, ayrim

1 Scawthom S. Asian Catastrophe Insurance. / C.Scawthom, K.Kobayashi. 2008. April. – 165 p.
2 Benjamin Friedman. The Moral Consequences of Economic Growth, 2005.
3 John Richard Hicks. Collected Essays in Economic Theory, 1981-83, Keyns Dj. M. Общая teoriya zanyatosti, protsenta i deneg. / Per. s angl. prof. N.N.Lyubimova; pod red. d.e.n., prof. L.P.Kurakova. – M: Gelios ARV, 2002. ISBN 5-85438-052-8. Arthur Cecil Pigou. // Brockhaus Enzyklopädie (nem.). / Hrsg.: Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus, Wissen Media Verlag.
4 Francis X. Sutton, Seymour E. Harris, Carl Kaysen, James Tobin. The American Business Creed, 1956.
5 Rey, D., Garrido, A. & Calatrava, J. (2016). Comparison of Different Water Supply Risk Management Tools for Irrigators: Option Contracts and Insurance. Environmental and Resource Economics, 65(2), 415-439. doi:10.1007/si 0640-015-9912-2

davlatlardagi iqtisodiy tanazzul, aholining madaniyati va dunyoqarashi, hayotdagi mulklarining oʻzgarishi, ayrim davlatlardagi demografik tanazzul, tugʻilishning kamayib, oʻlim sonining ortishi (Germaniya va boshqa Yevropa mamlakatlari misolida) va shu kabi holatlar risklarning turli-tumanligini koʻrsatmoqda. Demak, mavjud va yangi paydo boʻlayotgan risklarning tabiatini oʻrganish, ularning determinantlarini tadqiq etish va ularni sugʻurta xizmatlari orqali bartaraf etish imkoniyatlarini inobatga olib, risklarning iqtisodiy mohiyati hamda nazariy va uslubiy jihatlarini oʻrganish maqsadga muvofiq.

Risk tushunchasi va uning nazariy hamda amaliy yondashuvlari jahon va mahalliy iqtisodchi olimlar tomonidan oʻrganilgan. Iqtisodiy-ilmiy maydonda risklarning mohiyati koʻplab fanlar doirasida, jumladan, riskologiya, menejment, sugʻurta ishi, sugʻurta iqtisodiyoti, sugʻurta nazariyasi, sugʻurta faoliyatini prognozlash va statistika, ekonometrika kabi fanlar doirasida tadqiq etilmoqda. Risklarni tizimli tahlil tamoyillariga asosan oʻrganish hamda ularning oqibatlarini kattalik darajasiga qarab baholash risklarni tadqiq etishda yagona mezon mavjud emasligini, olimlarning qarashlari turli ekanini va risklar boʻyicha olib borilishi mumkin boʻlgan tadqiqotlar hali yakuniga yetmaganini koʻrsatadi.

Riskni tizimli tahlil qilish sugʻurta sohasini tadqiq etishning asosini tashkil etadi. Sugʻurta faoliyatidagi risklarni oʻrganish asosan sugʻurta tashkiloti darajasida, yaʼni mikroiqtisodiyot pogʻonasida amalga oshirilmoqda, biroq makroiqtisodiyot darajasidagi sugʻurta risklari hanuzgacha yetarli darajada tadqiq etilmagan. Risklarni metodologik tahlil qilish sugʻurta faoliyatining rivojlanish tendensiyalarini belgilovchi asosiy omillardan biri boʻlib qolmoqda.

Takror ishlab chiqarish majmuasidagi risklar rivojlanishining eng muhim asoslarini quyidagi tarzda identifikatsiyalash mumkin (1-rasm):

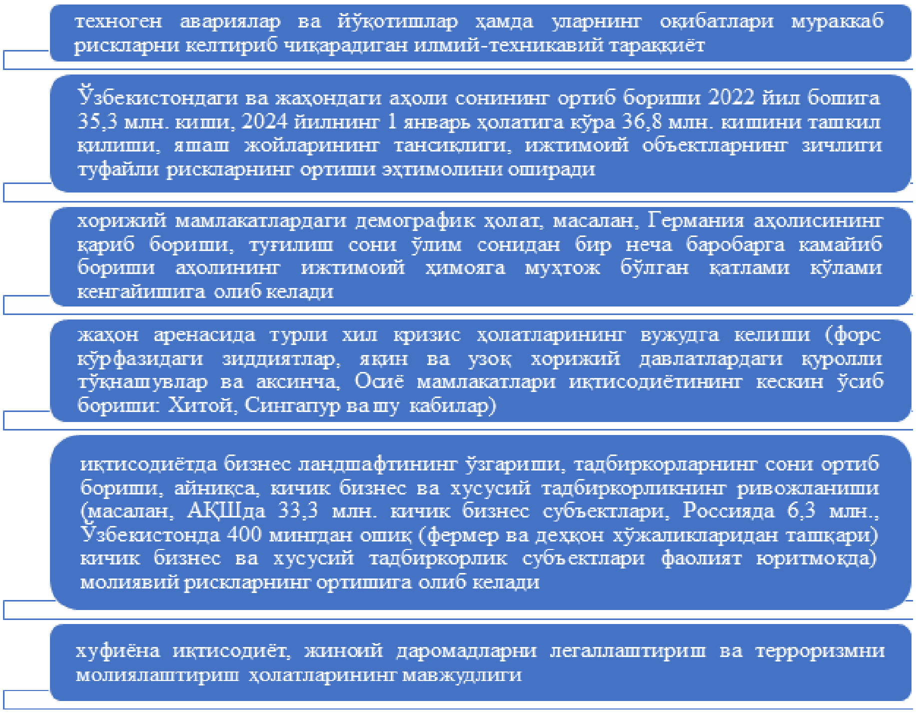

1-rasm. Takror ishlab chiqarish majmuidagi risklar rivojlanishining eng muhim asoslari[6]

Yuqoridagi holatlar sugʻurta sohasiga boʻlgan ehtiyojning ortishi va ushbu faoliyatning barqaror rivojlanishini talab etadi. Sugʻurta bozori va sugʻurta xizmatlariga boʻlgan talab hamda sugʻurta institutlarining rivojlanishi davr talabi sifatida koʻrib chiqiladi. Demak, takror ishlab chiqarish uzluksizligini taʼminlashda sugʻurta institutlarining oʻrni tobora ortib bormoqda.

Sugʻurta institutlari risklarni boshqarish xususiyatiga ega boʻlib, ijtimoiy va iqtisodiy jarayonlarning barqarorligini taʼminlaydi. Milliy iqtisodiyotda tadbirkorlik subyektlarining faoliyati doimo riskka moyil boʻlib keladi. Shuni inobatga olib, milliy iqtisodiyot har doim ham barqaror rivojlanishi mumkin emas, chunki risklarning taʼsiri salbiy oqibatlarga, ishlab chiqarish jarayonlaridagi sanatsiyaga olib keladi va funksional hamda tuzilmaviy tanazzulda namoyon boʻladi. Oʻz navbatida, sugʻurta bozori va uning institutlari mamlakat takror ishlab chiqarish majmui faoliyatining barqarorligi uchun javobgar hisoblanadi. Sugʻurta bozorining infratuzilmaviy tarkibi mamlakat milliy iqtisodiyotini barqarorlashtirishning asosiy tayanch omillaridan biri sifatida baholanadi.

6 Muallif ishlanmasi

Mamlakatda aholi va korxonalarning mulkiy manfaatlarini himoya qilish, tadbirkorlik faoliyati barqarorligini sug‘urta orqali ta’minlash ilmiy-tadqiqot va konstruktorlik ishlanmalaridagi o‘zgarishlar bilan uzviy bog‘liq.

Sug‘urta tashkilotlari sug‘urta mukofotlaridan yuqori bo‘lgan majburiyatlarni o‘z zimmalariga oladi. Sug‘urta hodisalari ehtimollik xususiyatiga ega bo‘lganligi sababli sug‘urta fondlari investitsiyalarga yo‘naltirilishi mumkin bo‘lgan shakllantiruvchi manba hisoblanadi, ya’ni sug‘urta tashkilotlari milliy iqtisodiyotda pirovard mahsulot va qo‘shilgan qiymatni bevosita shakllantirishda ishtirok etmaydi.

Takror ishlab chiqarish jarayoni bosqichlarini o‘rganish va sug‘urta bozori professional ishtirokchilari bilan iqtisodiy munosabatlarni shakllantirish quyidagi holatlarda aniqlanadi:

- mahsulot ishlab chiqarish jarayonida resurs egalari o‘rtasida daromadni taqsimlash;
- tadbirkorlik kapitalining aylanish jarayoni davrida ishlab chiqarish vositalarining ishchi kuchi bilan munosabatlarga kirishi;
- ishlab chiqarilgan mahsulotlarni taqsimlash jarayonida olingan daromadlarning xarajatlarga nisbati va ishlab chiqarish jarayonining samaradorligi bilan baholanishi;
- pirovard mahsulotlarni iste’molchiga yetkazib berish hamda tovar va pul munosabatlarini shakllantirish.

Sug‘urta takror ishlab chiqarish jarayonlarining ayirboshlash va taqsimlash bosqichlarida o‘z aksini topadi. Sug‘urta mukofotlarining netto qismi, ya’ni ishlab topilmagan sug‘urta mukofotlaridan tashkil topgan zaxira fondi investitsion resurs sifatida iqtisodiyotning boshqa tarmoqlari bilan munosabatga kirishadi. Ishlab topilgan sug‘urta mukofotlari, ya’ni sug‘urta shartnomasi muddati tugaganligi sababli ishlab topilgan sug‘urta mukofotlari esa milliy iqtisodiyotning boshqa subyektlari bilan munosabatga kirmaganligi bois sug‘urta tashkilotining daromadi hisoblanadi.

O‘z navbatida, sug‘urta zaxiralarining real manbalari va ishlab chiqarish egalari daromadlari fondi uchinchi bosqichda, ya’ni ayirboshlash bosqichida shakllanadi. Ayirboshlash bosqichida mulkdorlarning daromadlaridan qayta taqsimlash orqali ikkilamchi daromadlar yaratiladi, shu sababli ushbu bosqich qayta taqsimlash bosqichi deb ataladi. Sug‘urtaning takror ishlab chiqarish tizimidagi roli va o‘rni 2-rasmda tasvirlangan.

2-rasm. Ijtimoiy takror ishlab chiqarish jarayonida sug‘urta faoliyatining shakllanishi[7]

Sug‘urtalovchi sug‘urta mukofotlarini sug‘urta tashkilotiga berish, sug‘urta xizmatini sotib olish jarayonida ijtimoiy takror ishlab chiqarish jarayonining taqsimlash bosqichida ishtirok etadi. Sug‘urta ijtimoiy ishlab chiqarish jarayonining taqsimlash bosqichi ishlab chiqarish jarayonidan oldin keladi, chunki to‘langan sug‘urta mukofotlarisiz sug‘urtalangan risklardan ko‘rilgan zararlar uchun sug‘urta qoplamalarini amalga oshirish mumkin emas. Ijtimoiy takror ishlab chiqarish jarayonida sug‘urta faoliyati sug‘urta zaxiralarini sug‘urta mukofotlari orqali shakllantirganda va sug‘urta tashkilotining shartnoma bo‘yicha majburiyatlarini qabul qilib olganda hosil bo‘ladi. Sug‘urta tashkiloti tomonidan ishlab chiqarilgan sug‘urta xizmatlari bo‘yicha sug‘urta shartnomalarining hayotiylik davrida sug‘urtalanuvchining mulkiy manfaatlari himoyasi amalga oshiriladi. Sug‘urtalanuvchining mulkiy manfaatlarini himoya qilish ma’lum shartnomalar bo‘yicha sug‘urta zaxiralarini shakllantirish va sug‘urta

7 Muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

polisining amal qilishi bilan belgilanadi. Sug‘urta mahsulotining sifati sug‘urta shartnomasida belgilangan majburiyatlarning bajarilishi bilan aks etadi. Sug‘urta xizmatlarida sug‘urtalanuvchining mulkiy manfaatlarini himoya qilish jarayoni boshqa tizimdagi himoya qilish jarayonlaridan tubdan farq qiladi. “Masalan, moddiy ne’matlarni ishlab chiqarish jarayonida dastlab mahsulot, tovar va xizmatning o‘zi ishlab chiqariladi, keyinchalik u iste’molchiga yetkaziladi va mahsulot va tovar uchun haq olinadi; sug‘urta faoliyatida, aksincha, birinchi xizmat sotiladi, keyinchalik esa u takror ishlab chiqarish jarayonida aks etadi”. Sug‘urta xizmatlarining narxi aktuar hisob-kitoblar yordamida, ehtimollik nazariyasi asosida va risklarning tarkibi sug‘urta tashkiloti tomonidan olinishi ko‘zda tutilgan risklar bilan namoyon bo‘ladi, qisqasi, sug‘urta tashkilotlari sug‘urtalanuvchiga “kafolat” yoki “va’da”ni sug‘urta polisi ko‘rinishida realizatsiya qiladi.

Sug‘urta sohasining ijtimoiy takror ishlab chiqarishdagi asosiy maqsadi sug‘urta tashkilotining zaxira fondlaridan investitsion manba sifatida foydalanish, tadbirkorlik subyektlari va aholining sug‘urta hodisasidan ko‘rgan zararini vaqtida bartaraf etish, sug‘urta tashkilotlarining soliq to‘lovchi sifatida ulardan foydalanish va ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini ta’minlashdan iborat.

Iqtisodiy globallashuv jarayonlari sug‘urta institutlarining globallashuv va integratsiyaga moyilligini ko‘rsatdi. Xalqaro integratsiya va hamkorlik sug‘urta tashkilotlariga qiymati yuqori bo‘lgan obyektlarni qayta sug‘urta mexanizmlaridan foydalanib risklardan himoyalash imkonini beradi. Mutaxassislarning fikriga ko‘ra, katastrofik risklarni xalqaro qayta sug‘urtalash tizimida qayta taqsimlash kerak. Sug‘urta institutlarining bunday integratsiyasi iqtisodiyotning real sektorlari faoliyatining xalqaro ko‘lamda samaradorligini oshirish imkonini bermoqda. Iqtisodiy globallashuv milliy sug‘urta bozorini jahon standartlariga moslashtirishni taqozo etadi. Sug‘urta bozori boshqa moliyaviy bozorlardan o‘ziga xosligi bilan ajralib turadi. Sug‘urta bozorida o‘ziga xos mahsulot sotiladi, ushbu mahsulotlarni iste’mol qilish natijasida aholi va tadbirkorlik subyektlari o‘z mulkiy manfaatlarini himoya qiladilar.

Sug‘urta bozori sotuvchi va xaridor o‘ziga xos mahsulotni sotish va sotib olish munosabatlarini shakllantiruvchi iqtisodiy makon sifatida namoyon bo‘ladi, sug‘urta mahsulotining sifatini ham tovar nuqtayi nazaridan faqat sug‘urta hodisasi bo‘lganida aniqlash imkoniyati mavjud. Yuridik va jismoniy shaxslarning manfaatlarini himoya qiluvchi, takror ishlab chiqarishning uzluksizligi va barqarorligini ta’minlash maqsadida zaxira fondini shakllantirish va ma’lum me’yorlar doirasida foydalanish, yuridik va jismoniy shaxslarning manfaatlarini himoyalagan holda va ularning sug‘urta kafolatiga bo‘lgan ehtiyojini qondirgan holda ma’lum bir xizmatni sotib olish va sotish bo‘yicha iqtisodiy o‘zaro munosabatlar majmuasi sifatida namoyon bo‘ladigan, sug‘urta xizmatiga talab va taklif shakllanadigan, sug‘urta tashkilotlari va mijoz o‘rtasida iqtisodiy munosabatlar paydo bo‘ladigan iqtisodiy mikrodunyo hisoblanadi.

Sug‘urta mahsulotining narxi barcha boshqa turdagi tovar va xizmatlar singari bozordagi raqobat nuqtayi nazaridan shakllanadi, sug‘urta mahsuloti narxi sug‘urta tariflari bilan belgilanadi, sug‘urta tariflari esa aktuar hisob-kitoblari orqali aniqlanadi. Sug‘urta bozorining ishtirokchilari o‘rtasidagi integratsiya ularning yaxlit tizim sifatida faoliyat yuritishlarini kafolatlaydi. Sug‘urta munosabatlarining ishtirokchilari, sug‘urta bozori infratuzilmasi vakillari turli xil determinantlar ta’sirida bo‘ladi, barcha shu yo‘sinda shakllanayotgan munosabatlar sug‘urta bozorining funksiyalari bilan namoyon bo‘ladi.

Sug‘urta munosabatlari sug‘urta xizmatlarini taklif etish bilan, sug‘urta mahsulotlari mijozlar tomonidan iste’mol qilinishi bilan belgilanadi. “Sug‘urta xizmati va sug‘urta mahsuloti bir ma’noni anglatadimi-yo‘qmi” degan savol tug‘iladi. Ba’zi adabiyotlarda ular bir ma’noda keladi, ba’zi adabiyotlarda esa ular farqlanadi.

Sug‘urta xizmati va sug‘urta mahsulotining o‘ziga xos xususiyatlarini inobatga olib, “sug‘urta xizmati” va “sug‘urta mahsuloti” ta’riflari o‘rtasidagi farqni tizimlashtirib, ma’lum bir xulosaga kelishimiz mumkin. “Sug‘urta mahsuloti” sug‘urta tashkilotlari tomonidan ehtimoldagi sug‘urta hodisasi bo‘yicha risklar ta’siri natijasida ko‘rilgan zararlardan himoyalash vositasidir.

Sug‘urta xizmatlari sug‘urta klassifikatoriga asosan amalga oshiriladi, sug‘urta klassifikatori O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori bilan davlat nazorati organi tomonidan belgilanadi, har bir sug‘urta klassifikatoriga sug‘urta qoidalari ishlab chiqiladi, sug‘urta qoidalari namunaviy shartnoma va polislarni o‘z ichiga oladi. “Sug‘urta mahsuloti” tushunchasi sug‘urta xizmatining yanada to‘liq ifodasida gavdalanadi. “Sug‘urta mahsuloti” pirovard maqsadga erishish uchun amalga oshirilgan harakatlar majmuidir. Har qanday mahsulot tovar bo‘lishi mumkin, ammo barcha tovarlar mahsulot bo‘la olmaydi. Tovar, aksariyat hollarda, inson va jamiyatning ehtiyojlarini qondiruvchi mahsulot hisoblanadi. Sug‘urta bozorida “mahsulot”, “xizmat”, “tovar” terminlari o‘ziga xosligi bilan aniqlanadi. Iqtisodiy adabiyotlarda sug‘urta sohasi “xizmat ko‘rsatish” sohasiga taalluqli degan fikr yuritiladi, chunki sug‘urta sohasida moddiy ne’mat yaratilmaydi va sug‘urta mahsuloti sug‘urta polisi ko‘rinishida gavdalanadi. Sug‘urta xizmatlari sug‘urta hodisasi ro‘y berganda sug‘urta tashkiloti tomonidan olingan majburiyat bo‘yicha javob berish hisoblanadi, sug‘urta mahsuloti esa o‘z ichiga turli xil xizmatlarni oladi va qo‘shimcha imkoniyatlar tug‘diradi. Sug‘urta xizmati sug‘urta mahsulotiga aylanishi bozorga olib chiqilgandan keyin hosil bo‘ladi, sug‘urta mahsuloti bozorda tovar ko‘rinishida namoyon bo‘ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Zamonaviy iqtisodiy sharoitda risklar ko'lami va murakkabligi keskin ortib borayotgani sug'urta institutlarining strategik ahamiyatini yanada oshirmoqda. Pandemiya, iqlim o'zgarishi, raqamli transformatsiya, geosiyosiy beqarorlik va demografik o'zgarishlar iqtisodiy subyektlar faoliyatini yuqori riskli muhitga aylantirdi. Bunday sharoitda sug'urta bozori nafaqat moliyaviy himoya mexanizmi, balki iqtisodiy barqarorlikni ta'minlovchi muhim institutsional vosita sifatida namoyon bo'lmoqda.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sug'urta tizimi takror ishlab chiqarish jarayonining taqsimlash va qayta taqsimlash bosqichlarida faol ishtirok etib, milliy iqtisodiyotda investitsion resurslar shakllanishiga xizmat qiladi. Sug'urta zaxiralari real sektorni moliyalashtirish uchun muhim manba bo'lib, iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlaydi.

Shuningdek, sug'urta mahsuloti va sug'urta xizmati tushunchalarining farqlanishi sug'urta faoliyatining iqtisodiy mohiyatini chuqurroq anglash imkonini beradi. Sug'urta mahsuloti bozor sharoitida tovar sifatida namoyon bo'lib, risklarni moliyaviy himoyalash funksiyasini bajaradi.

Xalqaro qayta sug'urtalash mexanizmlaridan foydalanish katastrofik risklarni samarali taqsimlash va milliy sug'urta bozorining barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli sug'urta institutlarini global standartlarga moslashtirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish va risklarni boshqarish tizimini takomillashtirish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Umuman olganda, sug'urta bozori iqtisodiy barqarorlik, tadbirkorlik faoliyati xavfsizligi va aholining mulkiy manfaatlarini himoya qilishda muhim tayanch institut sifatida e'tirof etilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Wagner, J., & Fuino, M. Risk Management & Introduction to Insurance. EPFL Press, 2023.
2. Lee, H. Risk Management: Fundamentals, Theory, and Practice in Asia. Springer, 2021.
3. Managing Environmental Risks through Insurance: Legal and Economic Aspects. Springer Cham, 2024.
4. Risk Management Issues in Insurance (Bloomsbury Publishing), 2015.
5. Chad, F. Systematic Review of Risk Management in the Insurance Sector. June 2025.
6. Мадрахимов, И. Ўзбекистон суғурта бозори портфели таҳлили. Green Economy and Development, 2025.
7. OECD, Eurostat. Oslo Manual: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation. – Paris: OECD Publishing, 2018.
8. OECD. Frascati Manual: Guidelines for Collecting and Reporting Data on Research and Experimental Development. – Paris: OECD Publishing, 2015.
9. Swiss Re Institute. Innovations and Digital Transformation in Insurance. – Zurich, 2020.
10. McKinsey & Company. The Future of Insurance: Digitalization and Ecosystem Strategies. – 2021.
11. World Economic Forum. Innovation in the Insurance Industry: Technological Trends. – Geneva, 2019.

muhandislik
& iqtisodiyot
ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2025. № 11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S–5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**